

EGZOTINIŲ MUSIŲ LERVOS APSIGYVENO MANO KŪNE

Jonas Rimantas STONIS

EKSPEDICIJOS ASISTENTAS NUMIRĖ

Apie musių rūšį, kurios mokslinis vardas – žmoginė dermatobija (*Dermatobia hominis*) pravartu žinoti kiekvienam, vykstančiam į Centrinės ir Pietų Amerikos džungles. Šių musių lervos minta gyvo žmogaus audiniai. Pasakojama, kad vienas ekspedicijos asistentas, pasamdytas iš vietinių gyventojų, pavargęs ilsėjosi ir tiesiog po medžių įmigo popietės miegu. Karšta, tvanku, žmogus buvo išvargęs, miegojo išsižiojęs ir garsiai knarkė. Tuo metu vabzdžiai

jam į nosies šnerves padėjo dermatobijos kiaušinėlių. Iš jų išsiritę mažytės lervutės, sulindo į nosies gleivinę ir pradėjo augti. Kadangi ten maitintis nebuvo kuo, lindo giliau ir giliau. Pasakojama, kad lervos pasiekė galvos smegenis, o tas vargšelis galiausiai numirė, nes jam nebuvo kaip padėti. Kai visa tai, ką aš pats tik girdėjau, papasakoju savo studentams, jie kažkodėl juokiasi, kartais net kvatoja. O šaipytis čia nėra ko. Šis parazitinis vabzdys dar menkai ištyrinėtas, nes aptinkamas tik atokiose Centrinės ir Pietų Amerikos džunglėse.

BRITŲ MUZIEJUJE KOLEGOS PRADĖJO MANĖS VENGTI

Londonas, 1998 m. gegužė. Grįžtu į Londoną iš savo pirmosios mokslinės ekspedicijos po Centrinę Ameriką (Londone vienus metus pagal NATO kontraktą dirbu Britų muziejaus Entomologijos laboratorijoje). Esu laimingas, bet dėmėtas... Tai daugybės erkių, kraujasiurblių vabzdžių ir odos bakterinio užkrėtimo pasekmės. Dėmelės labai greit išnyksta ir manęs nevargina. Labai džiaugiuosi, kad sėkmingai baigiau pirmąją ekspediciją ir kad mitas apie baisias dermatobijas mane aplenkė. Jau pirmą darbo dieną pripasakojau savo kolegoms apie džiunglių pragarą ir raudonas dėmes ant kūno. Kitą rytą Kevinas (Kevin R. Tuck – muziejaus kolekcijų kuratorius) ateina labai susijaudinęs ir... taip pat visas dėmėtas. Tik jis „atsipirko“ smulkesniu bėrimu. Vargšas ryte net lankėsi pas savo gydytoją, o tas pasakęs, kad čia turbūt aš paskleidžiau kažkokį atogrąžų virusą. Pasirodo, kad pasaulyje esama pasakojimams įtaigių asmenų, o man turbūt reikėtų susilaikyti nuo žmonių gąsdinimo (prisipažinsiu, kad tai iki šiol sunkiai sekasi). Nors kolegos elgiasi negražiai, nes vengia su manimi bendrauti iš arčiau ir kalbasi prisidengdami veidą, burną, vis dėlto galų gale visuotinai esu pripažįstamas esąs sveikas. Tačiau, pasirodo, mes visi klystame.

KAD ĮRODYČIAU SAVO TIESĄ, PRIVALĖJAU IŠTRAUKTI NORŠ VIENĄ LERVĄ

Kad mane gyvą kažkas ėda iš vidaus, pajuntu visai netikėtai. Iškart nulekiu pas

gydytoją (jis juk – „asas“, labai patyręs, mus nuolat rengia ekspedicijoms, leidžia skiepus, viską išmano). Sakau: „Manyje įsiveisė mūsų lervos, padėkite!“ Jis ilgai varto kažkokias storas knygas, o po to sako, kad tokių mūsų nėra aprašyta ir kad čia tikrai ne musės, o stafilokokinis (bakterinis) užkrėtimas, taigi, nuo to ir gydysime. Nepatenkintas tokia menka liga, tepuosi išrašytais tepalais, bet matau, kad tos každelės kūne – iš tikrųjų atviros angelės mūsų lervoms kvėpuoti. Nežinau, ar tik vaidenasi, ar taip yra iš tikrųjų, bet tos bjaurastys – mūsų lervos – atšliaužia savo giluminiais urvais, priartėja prie atvirų angų odoje ir godžiai, pulsuojančiai kvėpuoja. O kai bent kiek sujudu, bjaurybės greit dingsta. Na ir prasideda lervų medžioklė (ne veltui mano specialybė – entomologas, vabzdžių medžiotojas). Savaitgalį su kolegomis žvejojame ant Temzės upės kranto, o aš – ne tiek žuvis, kiek lervas iš savo kūno gaudau (mat tai man įdomiau). Ne iš karto, bet šiaip ne taip vieną pagaunu ir ištraukiu. Parlekiu, padedu po mikroskopu ir apžiūrinėju. O varge, jos pasirodo esančios baltos, bet tankiai apaugusios juodais, aštriais lyg kaktusas spygliais. Nenuostabu, kad skauda, kai jos šliaužioja po kūną (ir dar graužia mano ausinius). Pasitvėręs egzotinius įkalčius, lekiu pas savąjį gydytoją, kad jį priblokščiau savo atradimais ir pasiekimais medicinos srityje. O darbe, kai pasakau apie jau oficialiai pripažintą „dermatobiozę“ (tai ligai aš pats šitokią pavadinimą sugalvojau), tai nuskamba kaip sensacija. Iškart pas mane atvyksta autoritetingų moksli-

ninkų parazitologų grupė. Prašo parodyti lervas. Aš užsispyręs nerodau. Ir kaip aš jiems parodysiu? Geriausiu atveju galiu parodyti tik tą nugaišintąją, kurią jau esu ištraukęs. Visi pripuolę man aiškina apie tai, kokie įdomūs ir reti yra šie parazitiniai padarai, kad šio didžiausio pasaulyje muziejaus fonduose tokių egzempliorių nėra, ir galiausiai išdrįsta man priminti, kad aš džiunglėse dirbau pagal sutartį su muziejumi, tad visa surinkta medžiaga priklauso tik Britų muziejui. Sako: „Prašome toliau savo kūne auginti tas lervas, mums reikia suaugusių egzempliorių!“

SISTEMATINĖ PARAZITO PADĖTIS

Žmoginė dermatobija (lot. *Dermatobia hominis*, angl. *Human Bot Fly*) priklauso dvisparnių vabzdžių (*Diptera*) būriui, gylių (*Oestridae*) šeimai. Šis parazitas įvairiose šalyse skirtingai vadinamas: „torsalo“ (daugumoje Centrinės Amerikos šalių), „moyocuuil“ (Meksikoje), „berne“ (Brazilijoje), „muchu“ (Kolumbijoje), „mirunta“ (Peru), „ura“ (Argentinoje, Paragvajuje ir Urugvajuje). Pas mus jis tiktai dabar gavo pavadinimą, nes Europoje mažai žinomas, o gyvena tik Centrinės ir Pietų Amerikos džiunglėse.

RESTORANE ĮKALBINO NUSIMAUTI KELNES

Lervų aptikimo proga kolegos entomologai net kviečia mane į restoraną (ten yra tokia tradicija – po darbo ar per pietų pertrauką nors trumpam apsilankyti prestižiniame Londono Pietų Kensingtono res-

torane ar bare; kas nežino, kaip ten būna, prisiminkite amerikiečių TV serialus, pavyzdžiui, „Eli Makbyl“ – ten rodė kažką panašaus). Bet mūsų išvyka į barą išėina kiek sumauta, nes kalba kažkodėl sukasi tik apie parazitines lervas arba Amerikos džungles. Nė vienas iš artimiausių mano kolegų anglų entomologų tuose kraštuose nesilankęs, todėl jiems viskas įdomu. Netrukus tuo pradeda domėtis net aplink besisukinėjančios padavėjos. Vėl viskas baigiasi tuo pačiu – prašo parodyti tas lervas. Tai turbūt pirmas kartas, kai anglų restorane, matant atokiau sėdintiems ir nieko nebesuprantantiems, mano „pasikaitų“ negirdėjusiems lankytojams, tenka nusimauti kelnes. Taip akimirksniu aš tampa „garsus“, man pažadama, kad nuo šiol gėrimų šiame restorane gausiu nemokamai. O aš turiu pažadėti, kad auginsiu savo lervas mokslo labui. Kurgi ne... Iš tikrųjų kitą dieną kaip raketa nulekiu į vienintele Londone Atogrąžų ligų klinikas ir vos ne pats guluosi ant stalo (panašaus ir operacinį).

INDĖNAI GYDO LAUKINIŲ KIAULIŲ LAŠINIAIS

Bet jokios „išsvajotos“ operacijos, pasirodo, nereikia, nes lervos dar mažos. Tenka pasinaudoti gydymosi būdu, kurį taiko

Amazonės indėnai, norėdami atsikratyti dermatobijų. Jie stipriai pririša laukinės kiaulės ar tapyro lašinių gabalėlių prie pažeistų vietų. Taip atviros angelės užblokuojamos, todėl lervoms tenka graužtis į pririštus lašinius, kad gautų oro ir nenusloptų. Tada indėnai staigiu judesiu nuplėšia „lašines gaudykles“ kartu su visais sulindusiais parazitais. Tiesa, Londone lašinių niekas tikrai neriša ir lervas slopina kitais būdais...

KAS TOS ŽMOGINĖS DERMATOBIJOS IR KAIP JOS GYVENA?

Parazitinė musė žmoginė dermatobija ant žmogaus odos pati nededa kiaušinėlių, ji pasinaudoja kitais vabzdžiais – kitų rūšių musėmis ir kraujasiurbiais uodais, o kartais net ir erkėmis. Dermatobija sugeba pagauti vabzdį ir kojomis prilaukti jo sparnelius (kad auka neištrūktų). Tada ant vabzdžio pilvelio padeda 15–30 mažyčių kiaušinėlių, kurie bręsta 6 dienas. Išsilaisvinęs ir pavojingu kroviniu apginkluotas kraujasiurbis vabzdys, pavyzdžiui, kraujasiurbis uodas, išskrenda ieškoti šiltakraujės aukos. Kiaušinėliai žmogui ant odos patenka, kai vabzdys siurbia jo kraują. Iš kiaušinėlių išsiritą maždaug 1,5 mm ilgio lervą, kurios per 5–60 min.

išiskverbia į žmogaus odą: jos pasinaudoja uodo padaryta žaizdele arba pačios išigrauzia į odą (žmogus to net nepajunta). Apsigyvenusios dermatobijų lervos daro ilgus urvelius žmogaus poodiniame ir kituose audiniuose. Pasitaikė ir tokių atvejų, kai dermatobijų lervos pažeidė audinius aplink akis. Savo išigrauztuose urveliuose lervos gyvena žemyn galva, o kvėpuoja užpakalinėje dalyje esančiais kvėptukais. Dermatobijų lervos užauga iki 2–2,5 cm, o kartais iki 3 cm ilgio; augdamos jos turi keisti savo „kailiuką“, t. y. 2 kartus nertis. Balsvas lervų kūnas yra apaugęs aštriais juodais spygliukais, kurie neleidžia lervos ištraukti iš žaizdos. Misdamos žmogaus audiniais ir brūžindamos spygliukais į žaizdą užtelėjusios lervos sukelia stiprų niežulį, o vėliau ir skausmą. Žmogus gali justis, kaip lervos vartosi, juda tuneliu ir minta audiniais. Dažniausiai vieta aplink dermatobijos urvelį (tunelį) gali smarkai patinti, net susidaryti kiaušinio dydžio gumbas. Dermatobijų sukelta liga vadinama miaze (gr. *myia* – „musė“), o jei lervos vystosi akių zonoje – oftalmomiazė. Po maždaug 6–10 savaičių, kai visiškai suauga, lerva išlenda pro tunelio angelę (arba išgraužia naują angą), nukrinta ant žemės ir virsta lėliuke, iš kurios vėliau išsiritą suaugusį musę (imagas). Visas vystymosi ciklas nuo kiaušinio išsiritusių lervų iki suaugusiųjų trunka apie 3 mėn. Žmogui dermatobijų lervos šalinamos chirurginiu būdu, tačiau jaunesnes lervas galima išspausti iš audinių, prieš tai jas uždusinus (užtepęs riebalų, pavyzdžiui, vazelino, tunelio angelę ir taip neduodant lervai kvėpuoti). Dažniausiai uždusintą lervą galima gana nesunkiai išspausti iš žaizdos, tačiau jokiū būdu to nereikėtų bandyti su gyvomis lervomis, nes parazito odos kabliukai išsiremia į tunelio sienelę ir neleidžia lervos išimti. Jeigu traukiant parazitą lerva suplėšoma, žmogaus kūne likusi parazito dalis gali sukelti audinių nekrozę.

KAŽKODĖL JAUČIUOSI LAIMINGAS

Iš visos šios istorijos padariau kelias išvadas. Niekada per daug pirma laiko nesidžiauk, kad sveikas ištrūkai iš džunglių – kad parsivežei pavojingą „dovanelę“, gali paaiškėti ir vėliau, jau grįžus iš džunglių, po mėnesio ar kelių, o gal net po metų. Aš kažkodėl jaučiuosi labai laimingas, kad mane vis dėlto buvo apipuolusios tos egzotinės dermatobijos – tai buvo mano augintinės. Džunglėse gali užsikrėsti daugybe įvairiausių parazitų ar ligų, o parsigabenti dermatobijų, aišku, daug geriau negu susirgti, pavyzdžiui, visceraline leishmanioze.

